Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2022, Issue 1, Volume 17, Pages 9-15.
ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963
Submitted: 07. 12. 2021 | Accepted: 15.12. 2021 | Published: 02.01. 2022

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

STANDARDELE ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

UNITED NATIONS STANDARDS ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

СТАНДАРТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ О ПРАВАХ ИНВАЛИДОВ

CAZACU Doina* / CAZACU Doina / КАЗАКУ Дойна

ABSTRACT:
UNITED NATIONS STANDARDS ON THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Disability causes society to respect its own values and forces international regulations to try to project positive change.

The United Nations system has regulated in a number of international acts the need to eliminate discrimination against persons with disabilities, the need to reduce and, ultimately, the elimination of stigma. Internal and external communication within the United Nations is respectful of people with disabilities and their rights, while maintaining an institutional culture of inclusion.

Keywords: disability, rights, inclusion, United Nations.

JEL Classification: F50, K33.

REZUMAT:
STANDARDELE ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Dizabilitatea provoacă societatea să-și respecte propriile valori și impune reglementărilor internaționale să încerce să proiecteze o schimbare pozitivă.

Sistemul Națiunilor Unite a reglementat într-un șir de acte internaționale necesitatea eliminării discriminării față de persoanele cu dizabilități, necesitatea de a reduce și, în cele din urmă, de a elimina stigmatizarea. Comunicarea internă și externă, în cadrul Organizației Națiunilor Unite este una respectuoasă față de persoanele cu dizabilități și drepturile acestora, fiind menținută o cultură instituțională de incluziune.

* **CAZACU Doina** - Doctor în drept, Conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul Drept Internațional și European. (Chișinău, Republica Moldova). / **CAZACU Doina** - Ph.D in Law, Associate Professor, State University of Moldova, Faculty of Law, Department of International and European law. (Chisinau, Republic of Moldova). / **КАЗАКУ Дойна** - Кандидат юридических наук, доцент, Государственный университет Молдовы, Факультет права, Департамент международного и европейского права. (Кишинев, Республика Молдова). **E-mail:** doina.cazacu@yahoo.com

Cuvinte cheie: dizabilitate, drepturi, incluziune, Organizația Națiunilor Unite.

JEL Classification: F50, K33.
CZU: 341.6.

РЕЗЮМЕ:
СТАНДАРТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ О ПРАВАХ ИНВАЛИДОВ

Инвалидность заставляет общество уважать свои собственные ценности и заставляет международные правила пытаться проецировать позитивные изменения.

Система Организации Объединенных Наций регулирует в ряде международных актов необходимость ликвидации дискриминации в отношении лиц с ограниченными возможностями, необходимость уменьшения и, в конечном итоге, искоренение стигмы. Внутренняя и внешняя коммуникация в Организации Объединенных Наций уважает людей с ограниченными возможностями и их права, сохраняя при этом институциональную культуру интеграции.

Ключевые слова: инвалидность, права, инклюзия, Организация Объединенных Наций.

JEL Classification: F50, K33.
УДК: 341.6.

Introducere.

Pornind de la recunoașterea demnității umane și protecția împotriva oricărei discriminări, Declarația Universală a Drepturilor Omului reprezintă un debut reușit în protecția și promovarea drepturilor fundamentale[1].

Drepturile persoanelor cu dizabilități au fost foarte activ dezvoltate în cadrul Organizației națiunilor Unite, în anii '60-70 ai secolului XX-lea, sub aspectul bunăstării, printr-o politică axată pe prevenire și reabilitare[2]. În anii 1960, mișcările din cadrul comunității persoanelor cu dizabilități au determinat reevaluări fundamentale ale politicii și concentrarea asupra acestor probleme. În special, ei și-au exprimat cererea de participare deplină în societate.

Cele două pacte internaționale din 1966: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PDCP) și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC), au caracter universal și, astfel, includ în mod implicit și persoanele cu dizabilități în cadrul de acțiune al acestora, fiind utilizată sintagma „*orice altă împrejurare*”, atunci când reglementează egalitatea în fața legii și nediscriminarea.[3]

Drepturile persoanelor cu dizabilități

Preocupările Organizației Națiunilor Unite față de drepturile persoanelor cu dizabilități, determină Adunarea Generală să elaboreze, în 1969, Declarația privind progresul și dezvoltarea socială, astfel la art. 19 se indică asupra necesității instituirii măsurilor adecvate pentru reabilitarea persoanelor cu handicap psihic sau fizic, în special copii și tineri, astfel încât să le permită în cea mai mare măsură posibilă să fie utili membri ai societății - aceste măsuri includ furnizarea de aparate de tratament și tehnice necesare și crearea unor condiții sociale în care persoanele cu handicap să nu fie discriminate din cauza dizabilității lor. Sunt incluse, de

[1] Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1945, Online: https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/rum.pdf (accesat la 12.11.2021)

[2] Organizația Națiunilor Unite, L'ONU et le handicap, Online: https://www.un.org/french/esa/social/disabled/historique_1.htm, (accesat la 10.11.2021)

[3] Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 26, Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro (accesat la 10.11.2021);
Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, art. 2, Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro, (accesat la 10.11.2021)

asemenea, dispoziții pentru educație, formare și plasare profesională și orientare profesională și socială[1].

Prin Declarația Adunării Generale a ONU nr. 2856 (XXVI) din 1971 cu privire la drepturile persoanelor cu retard mental (termeni utilizați în acea perioadă), au fost garantate aceleași drepturi ca și alte ființe umane, iar acestea includ îngrijire medicală și educație adecvate, securitate economică și protecție împotriva exploatării. Declarația subliniază faptul că persoanele cu întârziere (retard) mentală (dizabilități intelectuale – n.a.) ar trebui să locuiască mai degrabă cu familiile lor decât să fie instituționalizate și ar trebui să participe la toate activitățile din comunitate[2].

Prin Declarația din 1975 a Adunării Generale a ONU se definește termenul de „*persoană cu handicap*" - orice persoană care nu poate de sine stătător să-și asigure în totalitate sau în parte necesitățile unei vieți individuale și/sau sociale, ca rezultat al deficienței, congenitale sau nu, în capacitățile sale fizice sau mentale[3]. Declarația se referă și la interzicerea discriminării persoanelor cu handicap pe alte criterii: de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, origine națională sau socială, stare de avere, naștere sau orice altă situație, dacă acest lucru se aplică persoanei cu handicap sau familiei acesteia[4]. Declarația scoate în evidență necesitatea integrării și acomodării persoanelor cu dizabilități în societate *„persoanele cu handicap au dreptul la măsurile menite să le permită să devină la fel de sine stătătoare cât posibil".*

Un alt document elaborat în cadrul ONU care vizează persoanele cu dizabilități este Declarația privind persoanele cu deficiențe de auz și de vedere[5]. Articolul 1 prevede expres că „*Fiecare persoană cu deficient de auz și de vedere* (surdo-orbă – n.a. traducere) *are dreptul de a se bucura de drepturile universale care sunt garantate tuturor oamenilor de Declarația Drepturilor Omului a Națiunilor Unite și de drepturile prevăzute pentru toate persoanele cu dizabilități de Declarația privind drepturile persoanelor cu handicap".*

În anul 1982, Adunarea Generală a ONU a adoptat „*Programul mondial de acțiune privind persoanele cu handicap*"[6], care și-a propus să promoveze măsuri care să asigure prevenirea dizabilității, reabilitarea și urmărirea obiectivelor de „participare deplină" a persoanelor cu dizabilități la viața socială și la locul de muncă, dezvoltare și „egalitate". Prin acest termen înțelegem oportunități egale cu cele ale întregii populații și capacitatea de a beneficia în același mod ca și ei de îmbunătățirea condițiilor de viață datorită dezvoltării sociale și economice. Programul indică asupra faptului că aceste concepte ar trebui să aibă aceeași amploare și aceeași urgență în toate țările, indiferent de nivelul lor de dezvoltare.

Dizabilitatea devine un criteriu de discriminare înserat în textul Convenției privind drepturile copilului[7]. Articolul 2 al Convenției nu se referă în mod expres la dizabilitate sau handicap (termen utilizat în acea perioadă), ci face trimitere la „incapacitate", care urmează a fi interpretată în sensul „incapacității fizice"[8]. Reglementările Convenției cuprind situația „*copilului handicapat*", potrivit art. 23 „*Statele părți recunosc copilului handicapat mental sau*

[1] Declaration on Social Progress and Development Proclaimed by General Assembly resolution 2542 (XXIV) of 11 December 1969, Online: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/progress.pdf (accesat la 23.11.2021)

[2]Declaration Assamblé Générale de l'ONU des droits du deficient mental, Online: https://undocs.org/pdf?symbol=fr/A/RES/2856%20(XXVI) (accesat la 23.11.2021)

[3] Declaration on the Rights of Disabled Persons, Proclaimed by General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975, (p.1), Online: https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/rightsofdisabledpersons.aspx (accesat la 23.11.2021)

[4] Ibidem, (p.2)

[5]Declaration of Rights of Deaf-Blind Persons, 1979, Online: http://hrlibrary.umn.edu/instree/deaf-blindrights.html (accesat la 24.11.2021)

[6] Le Programme Mondial d'Action concernant les personnes handicapées, Online: https://www.un.org/esa/socdev/enable/diswpf01.htm, (accesat la 23.11.2021).

[7] Convenția privind drepturile copilului, Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Intrat în vigoare la 20 septembrie 1990, În vigoare pentru Repbica Moldova din 25.02.1993, Publicat : 30-12-1998 în Tratate Internaționale Nr. 1 art. 52.

[8] Manualul de drept european privind drepturile copilului, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, p. 60.

fizic că trebuie să se bucure de o viaţă plină si decentă, în condiţii care să îi garanteze demnitatea, să îi promoveze autonomia şi să îi faciliteze participarea activă la viaţa colectivităţii"[1].

Cu scopul de a atinge obiectivul incluziunii depline a persoanelor cu dizabilități în toate domeniile de activitate a societății, Adunarea Generală a ONU, în 1993, adoptă **Regulile standard privind egalizarea șanselor persoanelor cu dizabilități.**[2]Acest document vine să reitereze preocupările ONU în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități: „*Drepturile persoanelor cu dizabilități au fost de multă vreme în centrul Organizației Națiunile Unite și alte organizații internaționale. (...) Anul Internaţional şi Programul de Acţiune a dat un impuls puternic activităților de teren, asigurând oportunitatea de a susține că persoanele cu dizabilități au aceleași drepturi ca și concetățenii lor și ar trebui să beneficieze în același mod ca și ei de o îmbunătățire a condițiilor de viață prin dezvoltarea economică și socială. De asemenea, au făcut posibilă definirea pentru prima dată a handicapul conform relaţiilor în funcție de raporturile existente și mediul lor de viață".*

Importanța adoptării acestor Reguli rezidă din definirea termenilor „*incapacitate*" și „*handicap*" (n.a. tradus din franceză – dizabilitate). Termenul „*incapacitate*" acoperă o serie de limitări funcționale diferite, care poate lovi pe oricare persoană de pe glob. Incapacitatea poate fi de ordin fizic, intelectual sau senzoriae sau din cauza unei afecțiuni sau boli mentale. Aceste tulburări, stări patologice sau boli pot fi permanente sau temporare.[3] Prin „*handicap"* se înțelege pierderea sau restrângerea posibilităților de participare la viața comunității în condiții de egalitate cu celelalți, cuvântul însuși desemnând implicit relația dintre persoana cu dizabilități și mediul său. Subliniem astfel insuficiența mediului fizic și numeroase activități organizate - informare, comunicare, educație etc. -, care împiedică persoanele cu dizabilități să participe la viața societății în condiții de egalitate[4].

Deși Regulile nu sunt obligatorii, ele implică un angajament politic și moral foarte puternic din partea statelor, pentru a acționa în vederea egalizării șanselor persoanelor cu dizabilități[5].

Termenii utilizați în textele declarațiilor, convențiilor, actelor conferințelor internaționale, de-a lungul timpului au variat, precum: „*handicap*", „*deficiență*", „*dizabilitate*", „*persoane cu nevoi speciale*".

Deficiența fizică se referă la pierderea unei structuri anatomice, de exemplu, să presupunem că persoana și-a pierdut un picior din cauza unui accident. El poate purta proteze ca înlocuire a piciorului pierdut. Dizabilitatea fizică se referă acum la incapacitatea de a merge. Pentru a putea „merge" prin împrejurimi, persoana poate folosi un scaun cu rotile. Handicap fizic (dizabilitate fizică) înseamnă acum că această persoană se confruntă cu dezavantaje care o împiedică să îndeplinească un rol normal în viață, cum ar fi să nu mai poată urca scările, sau să alerge la un maraton, sau să fie jucător de baschet. În aceste condiții, mediul joacă un rol decisiv. Asigurând acces în scaun cu rotile sau lift pentru persoana cu dizabilități fizice, aceasta nu va avea nicio problemă să urce la etajele următoare ale unei clădiri. Oferind evenimente sportive pentru sportivii cu dizabilități fizice, cum ar fi Jocurile Paraolimpice, persoana va putea în continuare să participe la sport.

Fiind recunoscută necesitatea unui instrument specific internațional pentru protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități, Organizația Națiunilor Unite, în 2006, adoptă Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități[6]. Scopul Convenției constă în „*a promova, proteja*

[1] ibidem

[2] Règles pour l'égalisation des chances des handicapés, Online:https://www.un.org/french/esa/social/disabled/PDF/ReglesEgalisationChances.pdf (accesat la 25.11.2021)

[3] ibidem

[4] ibidem

[5] Racu S., Grigoriu A.,[et.all] Ghid. Drepturile omului și problema dizabilităților. Reglementări internaționale și naționale privind drepturile omului, destinat ersoanelor cu dizabilități și familiilor acestora, Chișinău, 2011.

[6]Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a fost adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 13 decembrie 2006, a fost deschisă spre semnare la 30 martie 2007 și semnată de Republica

și asigura exercitarea deplină și în condiții de egalitate a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către toate persoanele cu dizabilități și de a promova respectul pentru demnitatea lor intrinsecă". Nerespectarea demnității umane a fost obiectul mai multor adresării la Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Instituirea acestui mecanism în cadrul ONU a fost posibilă prin adoptarea Protocolului opțional la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Competența Comisiei este de a primi și analiza comunicările de la sau în numele indivizilor sau grupurilor de indivizi din jurisdicţia acestuia care susţin că sunt victime ale încălcării, de către acel Stat Parte, a prevederilor Convenţiei[1].

Convenția din 2006 conține o definiție a persoanelor cu dizabilități, care este deschisă completărilor, luând în considerație aspectul evolutiv al dizabilității, dar și complexitatea vieții și a barierelor existente. Astfel, persoanele cu dizabilități „*includ acele persoane care au deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale de durată, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere, pot îngrădi participarea deplină și efectivă a persoanelor în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți*".[art.1]

Dacă textele anterioare conțineau prevederi tangențiale referitoare la adaptare, Convenția din 2006 definește adaptarea rezonabilă, care constituie o obligație pozitivă a statelor parte la Convenție. Respectiv, **„Adaptare rezonabilă"** înseamnă modificările și ajustările necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporţionat sau nejustificat atunci când este necesar într-un caz particular, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să se bucure ori să își exercite, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului[2].

În sensul articolului 2 al Convenției, „*refuzul de a asigura o adaptare rezonabilă*", constituie o discriminare în cazul în care sunt respinse modificările și ajustările necesare și adecvate (care nu impun un „efort disproporţionat sau nejustificat") acestea fiind necesare pentru a permite exercitarea, în condiții de egalitate cu ceilalți, a unui drept sau a unei libertăți fundamentale. Neacceptarea unei persoane însoțitoare sau refuzul de a găzdui o persoană cu dizabilităţi fără un însoțitor reprezintă exemple de refuz de a asigura o adaptare rezonabilă.

Adaptarea rezonabilă este impusă sub mai multe aspecte: educație, câmpul muncii, inclusiv acces la justiție, nu doar prin respectarea normelor legale, dar și prin asigurarea accesului propriu-zis în instituțiile de drept.

Conform art. 27 al Convenției din 2006, "*Statul este obligat să asigure dreptul persoanei cu dizabilități la muncă, nu doar prin recunoașterea dreptului fundamental la muncă, ci și prin crearea condițiilor de accesibilitate și adaptare rezonabilă a spațiului, prin asigurarea capacității de exercitare deplină a acestora și promovarea angajării persoanelor cu dizabilități în sectorul public și privat*". Adaptarea rezonabilă în vederea exercitării dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități presupune:

a) adaptarea locurilor sau posturilor de muncă (semnalizări vizuale sau audio de avertizare, rampe de acces, ascensoare adaptate);

b) modificarea instrucțiunilor sau a manualelor de referință (instrucțiuni vizuale sau cu imagini, cărți CD, cărți audio, cărți tactile);

c) asigurarea iluminatului corespunzător;

d) asigurarea tuturor informațiilor despre securitate și sănătate în formate accesibile;

e) informarea și instruirea specială a responsabililor și a personalului pentru a ajuta lucrătorii cu dizabilități[3].

Convenția din 2006 pune accentul pe crearea condițiilor necesare pentru a permite persoanelor cu dizabilităţi să obțină și să își mențină maximum de autonomie, să își dezvolte pe

Moldova la 30 martie 2007, ratificată prin Legea nr. 166/09.07.2010, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 126-128/428 din 23 iulie 2010.

[1] Protocolul opțional la Convenţia privind drepturile persoanelor cu dizabilități a fost adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 13 decembrie 2006, ratificată de către Republica Moldova la 04.11.2021.

[2] Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, art. 2.

[3] Macovei Tatiana, Adaptareaărezonabilă: Realitate și deziderate, În: Materialele Conferințe științifice naționale cu participare international "Integrare prin cercetare și inovare", Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2017, pag.155

deplin potențialul fizic, mintal, social și profesional și să realizeze o deplină integrare și participare în toate aspectele vieții[1].

Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU la 25 septembrie, 2015,de toți liderii mondiali. Agenda 2030 este un plan universal de acțiune în vederea eradicării sărăciei, protejării planetei și asigurării prosperității. Ea include 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD) care vor f atinse până în anul 2030, de către toate țările[2]. Punctul 23 al Programului de dezvoltare durabilă prevede expres că: „*Programul ia în considerare în special nevoile tuturor copiilor, tinerilor, persoane cu dizabilități (dintre care peste 80 la sută trăiesc în sărăcie), persoane care trăiesc cu HIV/SIDA, bătrâni, indigeni, refugiați, persoane strămutate și migranți*"[3]. Un aspect important în reprezintă incluziunea, care se află în centrul Agendei 2030, nu doar prin angajamentul de „*a nu lăsa pe nimeni în urmă*", dar și prin acordul „*de a ajunge în primul rând la cei mai afectați*". Persoanele cu dizabilități sunt în mod clar incluse în următoarele obiective de dezvoltare durabilă: Obiectivul 1 - Fără sărăcie; Obiectivul 4 - Educație de calitate; Obiectivul 8 - Muncă decentă și creștere economică; Obiectivul 10 - Inegalități reduse; Obiectivul 11 - Orașe și comunități durabile; Obiectivul 16 - Pace, justiție și instituții efciente; Obiectivul 17 - Parteneriate pentru realizarea obiectivelor.

De asemenea, persoanele cu dizabilități sunt implicit incluse în următoarele obiective: Obiectivul 3 - Sănătate și bunăstare; Obiectivul 5 - Egalitate de gen; Obiectivul 6 - Apă curată și igienă Obiectivul; 7 - Energie curată și la prețuri accesibile[4].

La 11 iunie 2019, secretarul general al ONU, António Guterres, a lansat Strategia pentru incluziune a persoanelor cu dizabilități ("Stratégie des Nations Unies pour l'inclusion du Handicap"), în conformitate cu angajamentul său de a transforma Naţiunile Unite într-o organizaţie incluzivă pentru toată lumea.[5]

În conformitate cu p.22 al Strategiei „*integrarea sistematică a problemelor legate de dizabilitate, combinată cu măsuri specifice, este strategia cheie pentru a obține incluziunea și autonomia oamenilor cu dizabilități, astfel încât să se asigure că se bucură de drepturile lor fundamentale. Integrarea unei abordări a dizabilității, bazată pe drepturi, este procesul prin care se asigură că drepturile persoanelor cu dizabilități sunt luate în considerare în mod sistematic în activitatea Organizației, încât să asigure participarea semnificativă a acestor persoane și să evalueze implicațiile pe care orice politică sau orice program poate avea asupra lor".*

Concluzii

Evoluția drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități în sistemul Organizației Națiunilor Unite se datorează promovării și recunoașterii internaționale a necesității de a oferi un cadru de reglementare complex. Este necesar de evalua impactul pe care orice politică sau orice program poate avea asupra persoanelor cu dizabilități. Este necesar de a ne sigura că preocupările, experiențele persoanelor cu dizabilități fac parte integrantă din proiectare, implementare, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor sub toate aspectele lor: politice, economice și sociale. Cultura incluziunii rămâne a fi cultivată și promovată în continuare în sistemul Națiunilor Unite.

Bibliografie:

[1] venția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, art. 26.

[2]Organisation des Nations Unies, Objectifs du développement durable; Online: https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/objectifs-de-developpement-durable/ (accesat la 29.11.2021)

[3] Le Programme de développement durable à l'horizon 2030, Online: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=F (accesat la 29.11.2021)

[4] ibidem

[5]Stratégie des Nations Unies pour l'inclusion du Handicap, Online: https://www.un.org/en/content/disabilitystrategy/assets/documentation/UN_Disability_Inclusion_Strategy_french.pdf (accesat la 01.121.2021).

1. Convenția privind drepturile copilului, Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Intrat în vigoare la 20 septembrie 1990, În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993, Publicat : 30-12-1998 în Tratate Internaționale Nr. 1 art. 52.
2. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a fost adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 13 decembrie 2006, a fost deschisă spre semnare la 30 martie 2007 și semnată de Republica Moldova la 30 martie 2007, ratificată prin Legea nr. 166/09.07.2010, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 126-128/428 din 23 iulie 2010.
3. Declaration Assamblé Générale de l'ONU des droits du deficient mental, Online: https://undocs.org/pdf?symbol=fr/A/RES/2856%20(XXVI) (accesat la 23.11.2021).
4. Declaration of Rights of Deaf-Blind Persons, 1979, Online: http://hrlibrary.umn.edu/instree/deaf-blindrights.html (accesat la 24.11.2021).
5. Declaration on Social Progress and Development Proclaimed by General Assembly resolution 2542 (XXIV) of 11 December 1969, Online: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/progress.pdf (accesat la 23.11.2021).
6. Declaration on the Rights of Disabled Persons, Proclaimed by General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975, (p.1), Online: https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/rightsofdisabledpersons.aspx (accesat la 23.11.2021).
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1945, Online: https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/rum.pdf (accesat la 12.11.2021).
8. Le Programme de développement durable à l'horizon 2030, Online: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=F (accesat la 29.11.2021)
9. Le Programme Mondial d'Action concernant les personnes handicapées, Online: https://www.un.org/esa/socdev/enable/diswpf01.htm, (accesat la 23.11.2021).
10. Macovei Tatiana, Adaptareaărezonabilă: Realitate și deziderate, În: Materialele Conferințe științifice naționale cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare", Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2017, pag.154-157.
11. Manualul de drept european privind drepturile copilului, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015, p. 60.
12. Organisation des Nations Unies, Objectifs du développement durable; Online: https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/objectifs-de-developpement-durable/
13. Organizația Națiunilor Unite, L'ONU et le handicap, Online: https://www.un.org/french/esa/social/disabled/historique_1.htm, (accesat la 10.11.2021).
14. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 26, Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro (accesat la 10.11.2021).
15. Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, art. 2, Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro, (accesat la 10.11.2021).
16. Protocolul opțional la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a fost adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 13 decembrie 2006, ratificată de către Republica Moldova la 04.11.2021.
17. Racu S., Grigoriu A.,[et.all] Ghid. Drepturile omului și problema dizabilităților. Reglementări internaționale și naționale privind drepturile omului, destinat ersoanelor cu dizabilități și familiilor acestora, Chișinău, 2011.
18. Règles pour l'égalisation des chances des handicapés, Online:https://www.un.org/french/esa/social/disabled/PDF/ReglesEgalisationChances.pdf (accesat la 25.11.2021).
19. Stratégie des Nations Unies pour l'inclusion du Handicap, Online: https://www.un.org/en/content/disabilitystrategy/assets/documentation/UN_Disability_Inclusion_Strategy_french.pdf (accesat la 01.121.2021).

Copyright©CAZACU Doina, 2022.

Contacts/Contacte/ Контакты:
CAZACU Doina,
State University of Moldova, Faculty of Law,
Department of International and European law.
60 Alexei Mateevici Street, Chisinau,
MD - 2012, Republic of Moldova.
E-mail: doina.cazacu@yahoo.com